

Сидоренко В.В. Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / В. Сидоренко // Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садком. – К.: РА «Освіта України». – 2016. – № 7-8(48). – С. 22-29.

УДК 37.011.3-051:005.336.5:37.091.12:005.963

СИДОРЕНКО В.В.,

доктор педагогічних наук, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри філософії і освіти дорослих ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (м. Київ)

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Сидоренко В.В. Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти.

Стаття продовжує цикл публікацій автора, присвячений розробленню технології науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади, функції технології. Розглянуто напрями науково-методичного супроводу в їх різноманітності й варіативності, адресній спрямованості.

Ключові слова: освіта дорослих, педагогічний професіогенез, науково-методичний супровід, науково-методичне забезпечення, диференційований акмеологічний простір, науково-методичний менеджмент, андрагогічний цикл.

Sydorenko V.V. Innovative directions of scientific and methodological support professional development of teaching staff at post-graduate education.

This article continues the series of publications of the author, devoted to the development of technology scientific and methodological support professional development teaching staff at post-graduate education. Grounded theoretical and methodological foundations, technology functions. Considered directions of scientific and methodological support in their diversity and variability, address orientation.

Keywords: adult education, teaching professional development, scientific and methodological support, scientific and methodological support, differentiated acmeological space, scientific and methodical management, andragogical cycle.

Мета післядипломної освіти полягає не в усередненні рівня розвитку педагога, а в допомозі кожному досягти найвищого для себе рівня... Тому диференціація змісту і методики навчання – це єдиний можливий шлях досягнення його індивідуалізації.

Н.Г. Протасова

Постановка проблеми. В умовах післядипломної освіти професійний розвиток педагогічного працівника становить складний багаторівневий, пролонгований, поетапний і амбівалентний (оскільки можна спостерігати його нерівномірність і гетерохронність на всіх стадіях, порушення лінійності, послідовності і впорядкованості, етапи біфуркації) процес, що включає

становлення кваліфікованого спеціаліста, професіонала, особистості з акмеологічною позицією, який проходить певні періоди, зокрема професійної адаптації, набуття емпіричного досвіду, формування і вдосконалення педагогічного професіоналізму, творчого самовираження і самореалізації, педагогічної майстерності. Інноваційною технологією для неперервного професійного розвитку педагогічних працівників в системі післядипломної освіти є науково-методичний супровід, що дозволяє подолати відірваність курсового і післякурсного періодів як єдиного андрагогічного циклу, створити диференційовані умови для опанування педагогом позиції суб'єкта професійного самовдосконалення і самореалізації, засвоєння інноваційних професійних ролей і функцій на рівні вітчизняних і світових стандартів.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Аналіз джерельної бази дослідження, а також вивчення стану професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти засвідчує відсутність наукових розвідок, у яких було б ґрунтовно досліджено технологію науково-методичного супроводу з урахуванням компетентнісного досвіду, індивідуальних здібностей, можливостей, потреб фахівців для екстраполяції основних теоретичних положень на підготовку акмепрофесіонала, майстра. Окреслені питання вимагають виваженого вивчення й узагальнення. Це визначає **актуальність теми, мети і завдань наукової розвідки.**

Мета статті – розглянути інноваційні напрями науково-методичного супроводу як технології професійного розвитку фахівців у системі післядипломної педагогічної освіти в їх різноманітності й варіативності, адресній спрямованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. У термінологічному ланцюгу «забезпечення», «супроводження», «підтримка», «супровід», «постачання» надаємо перевагу поняттю «*науково-методичний супровід професійного розвитку фахівців*». Свою позицію обґрунтовуємо тим, що цей різновид професійної фасилітативної підтримки, взаємодопомоги, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, інтерактивного взаємонавчання передбачає

гуманістичну, людиноцентровану спрямованість професійного розвитку педагогічних працівників протягом усього міжкурсового періоду. Осердям освітнього процесу виступає педагог, активний суб'єкт творчої самотрансценденції з певними професійними потребами, запитами, потенційними можливостями, що закономірно передбачає сукупність диференційованих форм, методів, прийомів, метатехнологій, організаційно-педагогічних, науково-методичних, дослідно-експериментальних та соціальних заходів, які допоможуть успішно вирішувати професійні завдання, долати протиріччя в професійно-педагогічній діяльності.

Під науково-методичним супроводом розуміємо педагогічну технологію, що полягає у створенні мережевого диференційованого акмеологічного освітнього простору, де відбувається професійна взаємодія рівноправних партнерів на принципах людиноцентризму, гуманізму, фасилітативності, індивідуалізації, відбувається неперервний професійний розвиток педагогічних працівників за індивідуальними освітніми траєкторіями. Поділяємо точку зору тих науковців, зокрема О.Я. Савченко, Т.М. Сорочан, О.В. Часнікової та ін., які педагогічну технологію науково-методичного супроводу інтерпретують як педагогічну систему, що гарантує досягнення певної мети через чітко визначену послідовність дій, змісту, методів, спроектованих на розв'язання проміжних цілей і наперед визначений кінцевий результат, забезпечує максимальну активність слухачів в освітньому процесі, відповідає інтересам і запитам на знання.

Науково-методичний супровід забезпечує фасилітативну підтримку духовного, професійно-фахового, інтелектуально-особистісного розвитку педагогічних працівників, їхньої творчої ініціативи на всіх етапах міжкурсового періоду, максимально індивідуалізує навчання, допомагає кожному суб'єкту досягти професійної акме-вершини. Розбудова цілісної системи науково-методичного супроводу має ґрунтуватися на засадах *науковості, прогностичності, гнучкості, мобільності, випереджувального характеру науково-методичного обслуговування, неперервності, принципах*

андрагогіки і гуманізму, акмеології і синергетики, менеджменту й маркетингу. За врахування зазначених принципів процес професійного розвитку фахівців стає взаємодією рівноправних партнерів, творчою лабораторією спільних пошуків і впровадження освітніх інновацій в систему професійно-педагогічної діяльності.

Серед ***функцій науково-методичного супроводу*** професійного розвитку педагогічних працівників визначаємо такі: навчальну, консультативну, сервісну, коучингову, адаптаційну, експертну, модераційну, акмеологічну, коригувально-рефлексійну, компенсаторну, фасилітаційну тощо. Особливостями технології є її проєктованість, цілісність, поетапність, системність, демократичність, варіативність, адресність, синергійність, інноваційне управління та ін. Векторність і адресна спрямованість науково-методичного супроводу професійного розвитку моделюється залежно від індивідуальних запитів, потреб, мотиваційних детермінантів педагога, його професійних можливостей, сформованого рівня педагогічної майстерності, компетентнісного досвіду (соціального, професійного й особистісного).

У системі післядипломної освіти система різновекторних послуг для професійного розвитку педагогічних працівників зреалізовується в дорадницькому, коучинговому, предметно-методичному, професійно-кваліфікаційному, соціальному, експертному, маркетинговому, інформаційно-комунікаційному, моніторинговому, психолого-мотиваційному тощо напрямках. Розглянемо й деталізуємо виділені напрями науково-методичного супроводу в їх різноманітності й варіативності, адресній спрямованості.

Дорадницький напрям науково-методичного супроводу передбачає надання спеціально підготовленим фахівцем кваліфікованої поради, допомоги, роз'яснення, інформаційної підтримки щодо вирішення професійних завдань, подолання професійних утруднень тощо. Отже, дорадницьких напрям науково-методичного супроводу пов'язаний із сферою консультативних послуг, які надаються консультаційною організацією (ППО, Р(М)МК, педагогічними консалтинговими й навчально-тренувальними

центрами та ін.) тим чи іншим замовникам (споживачам, клієнтам) у вигляді інформаційного, науково-методичного продукту. Широкий спектр консультаційних продуктів охоплює як *нематеріальні* (зادля розширення освітнього й культурного світогляду педагогічних працівників, формування в них сталої акмеологічної позиції), так і *матеріальні* (на паперовому, електронному та інших носіях у вигляді науково-методичної продукції, зокрема програм, проектів, методичних рекомендацій, електронних посібників, індивідуального професійно-педагогічного досвіду та ін.) Педагогічний працівник самостійно або з допомогою обирає проблемне поле для дорадницького супроводу, віднаходячи найбільш суперечливі й непродуктивні моменти в професійно-діяльній, індивідуально-особистісній і мотиваційній сферах професійного розвитку. Науковці (Н.В. Гузій, В.І. Саюк, В.В. Сидоренко, Д.В. Щербина та ін.) виокремлюють такі **види сучасних дорадницьких послуг**, акцентуючи увагу на їх формі, методології розроблення, змісті, технологіях реалізації, зокрема:

- *консультування* (від лат. *consultare* – радитись, піклуватись) *дитини* в ситуаціях дидактичних ускладнень, розвитку творчих обдарувань та успішної інтеграції в соціумі;

- *консультування сім'ї* в проблемах навчання, виховання і розвитку дитини;

- *консультування педагогічних працівників* у питаннях науково-методичного менеджменту, моніторингу якості освіти, підготовки науково-методичного забезпечення, атестації та підвищення кваліфікації, узагальнення, поширення і трансляції майстерного професійно-педагогічного досвіду, виявлення професійних труднощів, проблем, конкретизацію перспективних аспектів у професійно-педагогічній діяльності, внесення позитивних змін;

- *консультування управлінського персоналу закладів освіти* різних освітньо-кваліфікаційних рівнів щодо формування корпоративної культури педагогічного колективу, маркетингової діяльності й аудиту.

Поширеними формами дорадницьких послуг є **консалтинг** (від англ. *consulting* – консультування), що передбачає аналіз, обґрунтування перспектив використання освітніх інновацій з урахуванням предметної галузі і запитів суб'єкта, та **супервізія**, що дозволяє авторитетному досвідченому спеціалісту (дораднику освітньої сфери) стимулювати фахівців до професійного розвитку протягом життя, опанувати професійно-педагогічну діяльність на рівні суспільних і освітніх викликів із вибором змісту, форм, терміну, параметрів навчання. Результатом дорадницьких послуг має стати набуття педагогічним працівником нових професійно значущих знань, сформованість акме-мотивації до неперервного професійного розвитку.

Коучинговий (від англ. *coaching* – наставляти, тренувати, надихати) **напряму науково-методичного супроводу** забезпечує висококваліфіковані індивідуальні тренування педагогічних працівників для досягнення значущих для них професійної мети, завдань, мобілізації внутрішнього потенціалу, розвитку необхідних професійних здібностей і навичок, освоєння передових стратегій, метатехнологій для отримання найвищого професійно значущого результату. Педагогічний коучинг передбачає системність, вертикальну і горизонтальну цілісність освітнього процесу; інтеграцію формальної, неформальної та інформальної освіти, навчальної, практичної й самоосвітньої діяльності; урахування професійних потреб педагогічних працівників тощо. У системі післядипломної педагогічної освіти використовують різні види його, зокрема коучинг адміністративний, життєвий, індивідуальний, проектний, ситуативний, транзитивний (про це детальніше див.: [6, с. 13-14]).

Професійно-кваліфікаційний напряму науково-методичного супроводу передбачає надання педагогічному працівнику адресної диференційованої допомоги, методичних рекомендацій щодо неперервного професійного розвитку на всіх етапах міжкурсового періоду, підвищення професійної кваліфікації (від лат. *qualis* – який, якої якості, *facio* – роблю), розвитку компетентностей за предметним полем спеціальності для якісного виконання

функціональних обов'язків на рівні професійних стандартів, що уможлиблює присвоєння фахівцю під час атестаційних процедур певного тарифного розряду, кваліфікаційної категорії (і/або педагогічного звання). Професійна кваліфікація педагога зумовлена рівнем академічної підготовки (освітньо-кваліфікаційний рівень), професійної акмединаміки протягом міжкурсового періоду (модель курсової підготовки, стажування, друга вища освіта, аспірантура та ін.), сформованих компетентностей за предметним полем спеціальності і набутих компетенцій. У динамічному суспільстві неможливо досягти раз і назавжди потрібного рівня кваліфікації, тому стає зрозумілим значущість підвищення кваліфікації як форми ціннісно-сміслового, змістового й технологічного збагачення професійної діяльності [3, с. 225].

Предметно-методичний напрям науково-методичного супроводу спрямований на надання педагогу адресної допомоги в організації освітнього процесу відповідно до соціокультурних викликів, вимог тієї чи іншої освітньої галузі Державного стандарту. Розглядуваний напрям передбачає, по-перше, *оновлення теоретичного, технологічного й методичного складників професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника*, що включає ознайомлення зі структурою, типологіями і методичними варіантами сучасного уроку, технологіями викладання, новаторськими методиками роботи, із законами і закономірностями, методами і прийомами оптимізації освітнього процесу відповідно до можливостей і потреб усіх суб'єктів; по-друге, – *процес концептуалізації новітніх дидактичних ідей, практичного трансформування в педагогічну практику наукових психолого-педагогічних досліджень, науковий пошук, розробку, експериментальну перевірку ефективності, життєспроможності зразків перспективного педагогічного досвіду, пошук шляхів удосконалення, раціоналізації і модернізації навчальних програм, методик та ін., використання їх у нових цілях і умовах тощо*; по-третє, – *створення, апробацію, упровадження й поширення в освітній практиці авторського педагогічного продукту, зокрема концепцій, теорій, систем, моделей, персонал-технологій, принципів,*

методів, прийомів, авторської методики, вироблення індивідуально-творчого стилю, авторської системи професійно-педагогічної діяльності. Науково-методичний менеджмент професійного розвитку педагогічних працівників здійснюється шляхом розроблення і трансляції через ресурсні центри зразків і технологій нових освітніх ідей, нововведень в освітньому процесі (мета, зміст, принципи, структура, форми, методи, засоби, технології навчання і виховання), носієм яких є педагог-майстер, акмепрофесіонал; проведення постійно діючих семінарів, інструктивно-методичних нарад з актуальних питань освіти, консультацій, творчих дискусій, майстер-класів, парків педагогічних технологій, вебінарів, авторських шкіл, веб-квестів, аукціонів творчих ідей, фестивалів, ділових і рольових ігор, психолого-педагогічних брейнстормінгів тощо. Кінцевим продуктом професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника протягом міжкурсового періоду може бути методична розробка, методичні рекомендації, науковий звіт про результати дослідження, комп'ютерна презентація про реалізацію положень власної концепції, авторська програма, підручники, посібники, комплекси, хрестоматії, дидактичні матеріали, статті, збірки творчих робіт, проекти та ін.

Метою надання *соціальних послуг* є розвиток правової компетентності педагогічних працівників, забезпечення їхнього правового й соціального захисту, надання нормативно-правової підтримки, формування правової свідомості, громадянської і суспільно значущої позиції тощо.

Експертний напрям науково-методичного супроводу спрямовано на експертизу й апробацію навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, зокрема підручників, навчальних (навчально-методичних, практико-зорієнтованих та ін.) посібників, методичних матеріалів, авторських навчальних програм тощо, а також якості й продуктивності розробленого протягом міжкурсового періоду методичного продукту (професійних проектів, кейсів, портфоліо та ін.).

Маркетинговий напрям науково-методичного супроводу передбачає систематичне вивчення і задоволення освітніх запитів, потреб педагогічних

працівників щодо якості надання освітніх послуг у системі післядипломної освіти, результативності міжкурсового періоду, дієвості науково-методичного забезпечення професійного розвитку фахівців.

Інформаційно-технологічне суспільство ставить перед системою післядипломної педагогічної освіти завдання підготовки фахівця, який уміє орієнтуватися в швидкозмінних інформаційних потоках, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, адекватного відбору, систематизації та використання професійно значущої інформації, ефективно взаємодіяти з медіа-простором, створювати нові елементи медіа-культури, отже, бути медіа-грамотним і медіа-компетентним. **Інформаційно-комунікаційний напрям науково-методичного супроводу** пов'язаний із розвитком інформаційної компетентності педагогічних працівників. Забезпечує інформаційну підтримку професійного розвитку фахівців шляхом створення єдиної інформаційно-технологічної інфраструктури системи післядипломної педагогічної освіти, включаючи освітянську телекомунікаційну мережу, освітні сайти, навчальні освітні портали, інформаційні бази даних, електронні каталоги, Інтернет-ресурси тощо.

Моніторинговий напрям (від лат. *monitor* – попереджувальний, той, що попереду; англ. *monitoring* – контроль, відстеження) включає комплекс процедур спостереження (збір, обробка, зберігання і поширення інформації), поточного оцінювання важливих перетворень в освітній системі, а також спрямування цих перетворень на досягнення визначених параметрів професійного розвитку педагогічних працівників, виявлення тенденцій і закономірностей, акмеологічних чинників (зовнішніх і внутрішніх), відслідковування професійної акмединаміки протягом усіх етапів міжкурсового періоду. Моніторингові процедури також спрямовано на визначення якості освіти школярів/студентів, їхніх навчальних досягнень, простеження результативності в конкурсному русі (інтелектуальні змагання, предметні олімпіади, МАН, турніри та ін.) на різних рівнях (районному (міському), обласному, всеукраїнському).

Психолого-мотиваційний напрям передбачає психолого-андрагогічну діагностику педагогічних працівників на засадах соціоніки і кваліметрії, яка вміщує комплекс моніторингових і корекційно-рефлексивних процедур, засобів і методів, прийомів і правил, що дозволяють вимірювати, відстежувати і діагностувати акмединаміку професійного розвитку фахівців, рівні і критерії сформованості рівня педагогічної майстерності, особистісні якості і мотиваційно-ціннісні настанови. За допомогою певних діагностичних психолого-андрагогічних процедур відбувається актуалізація професійно значущих характеристик педагога, його індивідуальних здібностей, освітніх потреб, особливостей інтелектуальної саморегуляції, балансу конвергентних і дивергентних здібностей, пізнавального стилю, ціннісних орієнтацій тощо. Недаремно С.І. Змейов психолого-андрагогічну діагностику розглядає як важливий, самостійний і відносно тривалий етап процесу навчання, протягом якого проводиться велика, складна попередня спільна робота тих, хто навчає, і тих, хто навчається [2, с. 104]. На думку дослідників (Ю.І. Завалевський, С.І. Змейов, Н.І. Клокар, В.І. Пуцов, К.М. Старченко та ін.), комплекс психолого-андрагогічних процедур має охоплювати: 1) визначення освітніх потреб дорослих учнів, тобто потреби в оволодінні знаннями, уміннями, навичками, якість і ціннісними орієнтаціями, що передбачені прогностичною функціональною моделлю компетентностей та якими треба оволодіти для вирішення завдань, виконання певних соціальних ролей; 2) виявлення обсягу і характеру їхнього життєвого досвіду; 3) з'ясування фізіологічних і психологічних особливостей тих, хто навчається; 4) виявлення когнітивного і навчального стилів фахівців. Діагностичний супровід професійного розвитку фахівців здійснюється за використання *методів емпіричних* (тестування, анкетування, бесіда та ін.), *обсерваційних* (самопостереження), *праксиметричних* (аналіз ефективності результатів, оптимізація управління освітнім процесом тощо), *методу реконструкції перспективного педагогічного досвіду*, *методу вивчення методичних продуктів професійно-педагогічної діяльності*, *експертно-діагностичної*

оцінки зовнішніх спостерігачів і самооцінки тощо. Отже, психолого-мотиваційний напрям науково-методичного супроводу реалізується не стільки у вивченні чи дослідженні, скільки у вимірюванні освітніх потреб, створюючи важливу умову для професійного розвитку особистості – критичне осмислення результатів оцінювання як особистої потреби, формування сталої акмеологічної професійної позиції і акмеологічної культури, прагнення підняти себе до рівня вершинних професійних еталонів.

Висновки. Отже, інноваційну технологію науково-методичного супроводу обґрунтовуємо як найбільш дієву для неперервного професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, що дозволяє створити мережевий диференційований акмеологічний освітній простір з ознаками векторності, цілісності, акме-синергетичності, інтерактивності, множинності освітніх траєкторій, інноваційності й адресної спрямованості сервісних послуг, в якому гармонізується стан суб'єкта, спрямовуються у конструктивне русло взаємовідносини із соціальним середовищем, збільшуються можливості включення до процесу професійного розвитку з максимальною самореалізацією і саморозвитком, підвищується прояв цілеспрямованої творчої активності та професійної ініціативи.

Література

1. Акмеология : учебник. Изд. 2-е, перераб. / под общ. ред. Анатолия Алексеевича Деркача. – М.: РАГС, 2006. – 424 с.
2. Змеёв С.И. Андрагогика : основы теории и технологии обучения взрослых / Сергей Иванович Змеёв. – М.: ПЕРСЭ, 2003. – 207 с.
3. Колесникова И.А. Педагогическая психология : уч. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Ирина Аполлоновна Колесникова, Елена Владимировна Титова. – М.: Академия, 2005. – 256 с.
4. Сидоренко В.В. Акмеограма як засіб самооцінювання й професійного саморозвитку педагогічних працівників протягом міжтестастійного циклу / В. Сидоренко // матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту» у м. Харкові, 26 листопада 2015 р.: зб. наук. пр. / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожжиної, М.Є. Смирнової. – Харків: ХАНО, 2015. – С. 9-13.
5. Сидоренко В.В. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : акме-синергетичний аспект : термінологічний словник-довідник [Текст] / автор-укладач Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2013. – 100 с.
6. Сидоренко В.В. Положення «Про педагогічний коучинг у системі післядипломної освіти» / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Витоки, 2014. – 63 с.